

MALA MOSKVA

Zdenko Kodrič

© Zdenko Kodrič
november 2015

OSEBE

MAKS URBANC, ANA URBANC, JANKO BLAŽIČ
PRIPOVEDOVALEC, POSVOJENEC, SODNIK
POLICISTI, MOŠKI, OTROCI
ZAPORNIKA, PAZNIKA, GOSTILNIČAR
GOSTA, TOŽILEC, POLITIK, ŽUPNIK

Opomba: V igri nastopa osem odraslih v starosti med 30 in 40 let in pet otrok; nekateri odrasli igrajo več vlog. Osebe, ki se pojavljajo na zaslону, naj upodobijo naključno izbrani ljudje v starosti med 30 in 60 let.

Prizorišče naj omogoča funkcionalno potovanje od objekta do objekta, iz prizora v prizor. Nujni elementi prizorišča so velik zaslon v ozadju, CD predvajalnik in stojalo z mikrofonom.

Na zaslonu pregon divjadi: pokanje lovskih pušk, zvoki lovskih rogov, lajež lovskih psov, pohod lovcev in njihovih pomočnikov. Hrum se prelije v kak lep valček narodno zabavne muzike.

Zatemnitev zaslona.

Miza pred zidanico. Na oknu radio. Maks, Ana in Janko sedijo na klopi, pijejo vino in jejo potico. Na mizi kozarci, steklenice, posoda in cekar.

MAKS

Ana je rekla, da mejnika ni našla ...

JANKO

Jaz pa! Pokličemo geodeta?

MAKS

S polnimi usti. Kje pa, to stane, ne bom plačeval!

ANA

Maks, saj ti ni treba, Janko je zmeril, jutri boš porušil temelje ...

MAKS

Ja?

JANKO

Ja. Vsak plača svoj račun. Tudi ti ga boš!

MAKS

Ja? Kopal bom sam, betoniral bom sam in sam bom polagal račune. Spije vino. Hudič pa tako delo! Gremo domov, sosed!

JANKO

Počakaj! To zemljo bo treba tako in tako zmerit, za tvojo in mojo parcelo se nekdo zanima ...

MAKS

Ja? Pozabi! Gremo!

JANKO

Počakaj! Moja ni na prodaj! Kaj pa tvoja?

MAKS

Ne vem. Tvojo bi jaz kupil.

ANA

Lepo te prosim ...

JANKO

Nikoli je ne boš imel!

MAKS

Bejži! To bomo še videli.

Janko ga grdo pogleda. Nato odide s steklenicama; mimogrede utiša radio. Ana med pospravljanjem mize odkimava in suče oči, potem posodo od peciva in pokrov položi v cekar. Maks jo opazuje, prazen kozarec postavi v vino, polito po mizi, in riše.

ANA

Kaj me tako gledaš?

MAKS

Ja? Skoz mislim na tebe in skoz mi gre nekaj grdega po glavi.

ANA

Ne kliči vruga ...

JANKO

Se vrne z vinom. Za žejo, to imata za sabo. Gremo! Sem zaklenil?

Maks in Ana odideta. Janko položi klobuk na glavo in še enkrat preveri vrata svoje zidanice, ju dohiti in odidejo. Po nekaj korakih se Janko ustavi in odloži cekar.

JANKO

Maks, daj roko! Prisluhne in umakne roko. A slišita? V gozdu poka. Pri izviru. Kot po navadi. Divji lovci, kdo pa drug.

Ana in Maks gresta v eno, Janko v drugo smer.

MAKS

Ne greš domov?

JANKO

K izviro grem, tam pasti nastavljajo.

ANA

Pasti?

JANKO

Ja. Divje meso jim diši.

MAKS

Ja? Meni tudi. *Objame Ano.*

ANA

Iztrga se iz objema. Maks, lepo te prosim, ne nori!

MAKS

Si jo videl? *Migne z glavo proti Ani.* Srečno, Janko!

Janko dvigne klobuk v pozdrav. Obstoji, se obrača semintja in prisluškuje. Odjekne strel. Sledi še en strel.

Zatemnitev. Muzika iz radia.

Na zaslonu obraz moškega, pod obrazom napis: strokovnjak za balistiko mag. Branko Velikonja.

BALISTK

Moje trdno prepričanje je, da so Janka Blažiča ustrelili z lovskim orožjem; s puško z gladko cevjo, naboj s šibrani, premer 7,5 milimetra. Takrat sem celo pridobil en tak naboj. Ima zelo debele šibre. Naboje izdelujejo v Franciji, Nemčiji in Belgiji. Namenjene so samo lovu na divjega prašiča. Pri nas so patroni prepovedani. Lovska puška z gladko cevjo ne pusti sledi. V svojem mnenju sem tudi napisal, da je bila strelna razdalja od 15 do 25 metrov, glede na razporeditev prestrelnin na

klobuku in na suknjiču. Šibre - večja, ko je razdalja, bolj se šop šiber razpre, imajo posebno lastnost. Če bi hotel to natančneje povedati, bi moral vedeti, iz kakšne puške so bile šibre izstreljene. A je bila to kalibrska puška, je bila čokirana ali napol čokirana? Če je imela odrezano cev, je bila mogoče strelna razdalja manjša od 15 metrov. Preiskoval sem suknjo z več strelnimi poškodbami, klobuk z eno strelno poškodbo in dva izstrelka, ki sta bila najdena - mislim da v glavi pokojnega - nisem siguren, kje. Ko sem izstrelka pregledal, sem takoj opazil, da ne gre za normalna izstrelka, temveč za šibre.

Zatemnitev.

Na zaslonu se zvrstijo fotografije družine Urbânc: oče Maks, mati Ana, sin in hčerka v prazničnih in običajnih oblačilih; večina fotografij je prijaznih in lepih, družina nasmejana. Na treh ali štirih fotografijah je Maks sam. Fotografije se po minuti ali dveh začnejo hitro menjevati, dokler se ne prelijejo v napis: Štembruh, september 1991

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Jaz sem odvetnik, odvetnik v penzionu. Nisem želel govoriti o tem primeru, pa so me pregovorili. O zločinu v Štembruhu imam svoje mnenje. Premolk. A veste, kako so nekoč imenovali Štembruh? Mala Moskva! Zgovorno, kaj? Premolk. Ravno dan prej, ko so ubili Janka Blažiča, in ko je osumljeni Maks Urbanc iskal pravni nasvet, sem odprl advokaturu. Urbanc me je obiskal in me prosil za pomoč. Nisem ga takoj zavrnil. Šele ko sem temeljito prebral spis o sumu storitve kaznivega dejanja, sem zadevo odklonil. Še danes obžalujem tisti trenutek; obžalujem ga zaradi dveh razlogov: prvič, ker bi pomagal nedolžnemu, in drugič, moja vest bi bila bolj čista kot je zdaj. Čista? Ja, čista! Pravijo sicer, da polno življenje ne more biti čisto. Kot advokat sem imel velikokrat slabo vest: zaradi barab, ki sem jih branil, bajnega zaslužka, zaradi podkupljivih sodnikov itd. Kazenski zagovornik kot sem jaz, najslajšo zmago občuti takrat, kadar sam pri sebi ve, da je

njegov klient sicer storil očitano dejanje - in je tudi kriv - a prepriča sodišče, da je tožilec storil tako procesno napako, da mora sodnik izreči oprostilno sodbo. *Premolk.* Ko so prišli ustvarjalci te umetniške inscenacije k meni in me prosili za nastop, so najbrž opazili mojo hišo, moj bazen, pohištvo, slike in ... Pa kaj bi o tem! To ta hip ni pomembno. *Premolk.* Tragičnega dogodka iz Štembruha se dobro spominjam tudi zato, ker sem ravno takrat kupoval novi avto ... Ja. O Maksu Urbancu nekaj malega vem. Dozidaval je svojo zidanico. Lopato je zasadil v zemljo, ki ni bila njegova. Na kolovozno pot in na sosedov vrt je postavil kola za izkop temeljev, ju povezal z žico in po svoje določil mejo. Sosed ga je opozoril na to. Sporazumela sta se, da bo kola in žico umaknil in zidal na svoji zemlji.

Zatemnitev.

Na zaslону obraz ženske, pod obrazom napis: domačinka Marija Bole.

DOMAČINKA

Maks je delal v fabriki, tamle pod našo bajto je obrat, njegova žena pa je skrbela za otroka. Bila sta dobra človeka, nikomur nista naredila nič žalega. Pri nas sta se zagledala eden v drugega. Ana ga je tako nedolžno gledala. Skoz je blebetala o Maksu. Dedec ne bi bil dedec, če ne bi vode speljal na svoj mlin: Ana se mu je čisto podredila, v zakonu je bila stoprocentno njegova, odvisna od njegovega dela, odvisna od njegove besede, vse je šlo skoz njegove roke. Joj, kako sta se imela rada. Ana se je sčasoma spreminjala, na slabše, bog mi odpusti, Maks pa ne, rasel je in rasel, se nosil kot mestni človek, zemljo je kupoval, skoz zidal nekega vruga, Ana pa - pešala je, zaostajala za njim, še sreča, da je imela otroka, brez njiju bi še bolj oslabela. Joj, kako je bila lepa, ko sta se spoznala in se tu ruvala. Ana je Maksa kar naprej kuševala in kuševala, on pa se je sladko smejal in jo cukal za lase, včasih kako mimo usekal. Po tistem, ko je umrl Blažič, je Ana prišla k meni; čisto na tleh je bila, jokala je in jokala, nič mi ni rekla, solze so jo zalivale in

zalivale, še jaz sem se zraven cmerila. Preden je odšla, se ji je razvezal jezik. O svojih sanjah je razlagala: da bo na svetu še lepše kot je zdaj, da bo namesto nje noč noseča z mesecem, da bo Maks napredoval in da bo nekdo od njiju moral izpiti kelih nesreče.

Zatemnitev.

Na zaslону obraz ženske, pod obrazom napis: sorodnica Irena Grabar.

SORODNICA

Vsega se spominjam. Kot da bi bilo včeraj. Ana je bila moja sestrična. Oba, Ana in Maks, sta bila prijazna človeka. Njena otroka sem pazila. Sestrica ni bila zgovorna, več je govoril bratec. Spomnim se, da je pripovedoval, kako so ga policaji zasliševali. V usta so mu polagali besede, on pa je moral govorit in govorit, kimat in kimat. Včasih se je fantek zaprl vase in več dni ni spregovoril. Po tistem jima je v šoli šlo slabo. Maksov sinek je ven spravil še nekaj, da je Blažič njegovega ateka nagovarjal, naj proda parcelo. V korist države ... Ne vem, če je to res?

Zatemnitev.

Na zaslону starejši moški, pod obrazom napis: domačin Ivan Selec.

DOMAČIN

Spominjam se, da smo včasih pogosto eden drugemu pripovedovali, kako se je živelo na vasi. Zdaj tega ni več. Ker tudi Male Moskve ni več. Če si hotel preživeti, si moral na zemlji, v vinogradu ali v gozdu delati od zore do mraka. Zdaj to ni več tako. In kako je? V naši vasi je veliko orožja. Jaz sem na svoji njivi našel puško. Pravo. Od teritorialcev. Spomnim se tudi pištole: Maks Urbanc je s Hrvaške prinesel plinsko in jo dal sodelavcu, da jo predela. Ta pištole ni vrnil. Policaji so jo našli in jo zasegli. Nikoli niso dokazali, da je Maks nosil ali uporabljal tisto pištolo. Maks ni bil lovec. Zato njegova žena v hiši ni videla

orožja. Stoprocentno ne. Spomnim se, da so preiskovalci zločina izključili možnost, da je strelec streljal iz predelane plinske puške. To pa zato, ker bi moral streljati počasi, vsak strel posebej in od blizu. Skoraj ni možno, da bi njegov sosed Blažič stal v takem položaju, s katerega bi strelec nemoteno streljal. Iz sledov oškodovančevih oblačil in zadetkov na telesu so ugotovili, da gre za tipičen strel iz lovskega orožja s šibrami in šlo za lovsko puško s kratko cevjo. Pištola in plinska puška ne prideta v poštev, ker nimata vrisane cevi. Plinske pištole sicer obstajajo v obliki revolverja, a iz njega ni mogoče na hitro izstreliti osem nabojev. Jaz sem še zmeraj prepričan, da je pri zločinu sodelovalo več ljudi. Storilca sta bila najmanj dva. Praktično je bilo nemogoče enemu samemu nositi truplo kilometer daleč od potoka. Storilci so morali dobro poznati pot od izvira do tolmana. Nositi truplo po gozdni stezi ponoči, ne vem ... Samo izurjeni lovci premagujejo napore nočne jage.

Zatemnitev.

Slišati je grmenje. Sledi trkanje po vratih. Ana hiti odpirati vrata, vstopi visokorasel in močan fant, posvojenec Janka Blažiča. Na njegovem ramenu fotografska torba.

POSVOJENEC

Ateja iščem. Sinoči se ni vrnil iz zidanice ...

ANA

Čudno. Tu ga ni. Šli smo narazen, tamle ... Ana stopi k oknu in pokaže z roko tja, kjer so se razšli. Tam sem ga nazadnje videla ... Maks! A ne slišiš? Jankota ni!

MAKS

Pride iz hiše. Kaj je? Koga ni?

POSVOJENEC

Mojega ateja ni. *Odloži torbo.*

MAKS

Jankota? Bejži no, kako - da ga ni?

POSVOJENEC

Kdaj ste sinoči šli narazen?

MAKS

Malo pred osmo. Malo sonca je še bilo ... Si pogledal po gozdu? Pa na prežo?

POSVOJENEC

Nisem. Ste ga pili?

MAKS

Malo že.

ANA

K izviru gre, nama je rekel.

POSVOJENEC

K izviru? K pastem? *Odpre torbo in iz nje vzame pokrivalo.*

MAKS

Ja. Tako je rekel.

Posvojenec se pokrije, oprta torbo in odide. Ana je začudena, Maks zamahne z roko, gledata za fantom, potem zapreta vrata. Hrum dežja.

Zatemnitev.

Gostilna. Muzika iz radia. Gosta pri šanku. Gostilničar prinese zaboj piva in steklenice zлага v hladilnik.

GOSTILNIČAR

Sta slišala?

GOST

Kaj pa?

GOSTILNIČAR

Utiša radio. Da pastorek svojega ateja išče.

GOST 1

Posvojenček! Filmski? Koga išče?

GOSTILNIČAR

Ovca volka išče. Čudno, da ga nikjer ne najde.

GOST

A tistega zajebanega jagra?

GOSTILNIČAR

Ja. Blažiča. Mene je že zajebal, prijavil zaradi enega lepega kapitalca.

GOST

Po pravici te je, kaj bi rad? Kar ni tvoje, ni tvoje, četudi se piše prašič!

GOSTILNIČAR

Daj mir, fajhten si! Plačaj! Na kredo ne boš več pil!

GOST 1

Zakaj mu točiš?

GOST

Kje je tisti posvojenec, praviš, da ...

GOSTILNIČAR

Nič ne pravim ... Pob je isti ko očim: tečen, zloben, zajeban ...

GOST 1

Daj no, kaj ti je naredil?

GOSTILNIČAR

Meni nič, drugim pa ... Bojim se, da je Jankec kratko potegnil.

GOST 1

Ti pa dost veš! Skoraj preveč.

GOSTILNIČAR

Nič več kot ti. Posvojenec bi marsikaj dal, da Jankec v kako jamo pade.

GOST

A je to tisti pob, ki kar naprej nekaj snema in slika?

GOSTILNIČAR

Ja. Ta bo še svojo smrt poslikal!

GOST 1

Filmski ...

Zatemnitev. Muzika iz radia.

Na zaslону obraz moškega, pod obrazom napis: domačin Lojze Gorenak.

DOMAČIN

Pokojni Janko Blažič je bil član iste lovske družine kot jaz. Vneto je preganjal krivolovce. Zato je tudi kako noč preživel v gozdu in oprezal za njimi. Nekoč je prežal na divjega lovca, o katerem je govorila cela Maka Moskva in takrat sem rekel, če bo kdo zasačil krivolovca, ga bo Blažič. Zasledoval ga je celo noč. Nič drugega ni naredil, kot hodil za njim, ni ga bilo težko zasledovati, kajti krivolovec je nastavljal pasti, ustavljal se je, napredoval počasi. Janko pa je samo oprezal. V tisti noči je našel devet pasti, v njih pa mladiče divjega prašiča in zajca. Ko je sonce vzšlo, se je Janko ko kaka Marija prikazal pred divjim lovцем in mu dal vedeti, da ga je razkrinkal. Lovec je zbežal proti vasi, Blažič pa v smeh. Za njim je vpil njegovo ime, in če se ne motim, je celi Štembruh slišal gostilničarjevo ime ... Njega je zanimala samo polna miza; miza, obložena s sočnim in mladim mesom. Obleganje mesa je njegov pravi poklic.

Zatemnitev.

Prihiti Posvojenec. Ustavi se, se skloni in se s prsti dotakne tal. Pogleda sledi na svoji roki. Nadaljuje pot, ves čas ga spremlja hrum potoka. Zagleda truplo. S strahom se približa in prepozna svojega očima.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Čeprav nisem bil neposredno vpleten v proces, sem redno dobival informacije o poteku sojenja Maksu Urbancu. Posredovala mi jih je študijska kolegica, sodnica pripravnica, ki mi je že takrat rekla, primer bo hitro zaključen. Sodstvo je že takoj po

osamosvojitvi pokazalo svoje ostre zobe. In jih - na žalost - kaže še zdaj. Nič čudnega, da sem se kot odvetnik odločil za drugačno pot, Maksov primer mi je dal vedeti, da je bolje braniti podjetja in njihove direktorje, kot pa posameznika, ki se zaplete v spor z državo, ali, ki ima za sabo umor, prometno nezgodo itd. Je zdaj moja anonimnost bolj razumljiva? *Premolk*. Ko se v določeno sodno zadevo mimo sodišča začnejo vpletati drugi, zmeraj kratko potegne osumljenec. In Urbancu niti sto modrih sodnikov ne bi pomagalo.

Zatemnitev.

Na zaslону obraz moškega, pod obrazom napis: domačin Ivan Selec.

DOMAČIN

Spominjam se govoric, da sta se Maks Urbanc in Jankec Blažič sprla zaradi zemlje. Enkrat sem slišal Maksovo grožnjo, za mejo je šlo. Če se prav spomnim, je bilo tistega dne, ko se je zgodil zločin, v trenutku vsem jasno: Jankeca je ustrelil Maks. Njegovo truplo je s kraja umora odnesel skoraj kilometer daleč. V tolmun. V želji, da ga odkrijejo čim pozneje ali nikoli, ga je obtežil z dvema kamnoma, gornji del telesa je bil na hrbtu in v vodi, nogi sta ven štrleli. V vasi je završalo, kot da bi bil potres. Maks Urbanc je morilec zato, ker se je s pokojnim sprl zaradi nekaj centimetrov zemlje. Zato ker je zadnji dan njegovega življenja pil z njim. Urbanc je bil prvi in edini osumljenec. So ga potem prišli iskat. Mu je bojda tistega dne policaj v civilu rekel: ne bo nič hudega, malo se bomo pogovorili. In so ga odpeljali v gostilno. Naročil si je pivo. Ne boš pil, so mu ukazali, najprej boš priznal, potem boš pil, so mu rekli. Tudi za svoj denar ne smem? je vprašal. Ne smeš, so kričali nanj. Potem so prišli: prvi zasliševalec, drugi, tretji, četrti, jih je bilo za bataljon teritorialcev.

Zatemnitev.

Kriminalist fotografira, policist brska po tleh. Na tleh ležijo moška jakna, cekar in steklenica. Predmeti ne pritegnejo njune pozornosti, samo brcata jih. Da frlijo po zraku.

KRIMINALIST

Nič posebnega ne opazim.

POLICIST

Jaz tudi ne. Kot da se ni nič zgodilo.

KRIMINALIST

Mogoče bojo fotografije kaj pokazale.

POLICIST

In ljudje povedali.

KRIMINALIST

To bo še sranje, boš videl. Zdaj je jasno samo to, da so umorjenega odvlekli po travi in ga vrgli v potok.

POLICIST

V tolmun! Daleč so ga vlekli. Več jih je bilo.

KRIMINALIST

Kaj pa - če je bil samo eden?

POLICIST

To moraš vedeti ti, sem jaz kriminalist? Jaz ne verjamem ...

KRIMINALIST

Kaj gospodič ne verjame? Da obstaja smrt? Da obstaja zločin?

POLICIST

Ne verjamem govoricam. Blažič in Urbanc sta soseda, skozinskoz soseda.

KRIMINALIST

Med njima je bila zemlja. Velika zemlja, dragocena, na očeh in ...

POLICIST

Pa kaj potem?

KRIMINALIST

Je to kri? Postana kri? In tole? Kaj je to? Nič. Samo sranje.

S palico brskata po tleh. Izogibata se jakni, cekarju in steklenici.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Kolikor sem jaz poznal takratne razmere v Štembruhu, se Janku Blažiču, strastnemu lovcu, ne bi smelo nič hudega zgoditi. Cela Mala Moskva je vedela, da ni samo lovec, ampak tudi preganjalec krivolovcev in raznoraznih vdovcev, ki so za njegovo ženo pogledovali. In ravno zato je bil Blažič na udaru. Slišal sem, da je enemu od krivolovcev zlomil roko, drugega pregnal v mesto, tretjega pa tako napil, da se oni ni spomnil ne dogodkov izpred nekaj dni, ne svojega imena. Tak človek je bil ta pokojni Blažič. Sodniki, tožilci in policaji so to vedeli in motive za umor so preiskovalci gradili na napačnih predpostavkah. Z zaprtimi očmi so hodili mimo tipov, ki bi lahko bili krivi za Blažičevo smrt.

Zatemnitev.

Na zaslonu obraz moškega, pod obrazom napis: upokojeni policist Zlatko Berger.

UPOKOJENI POLICIST

Določeni osebi v Štembruhu sva orožje zasegla jaz in moj kolega. Šlo je za pravo puško, iz hrvaške tovarne orožja, kaj več o samem orožju bi težko povedal. Zaseženo puško sva oddala kriminalistični službi. Domnevam, da so potem z njo ravnali v smislu kriminalistično taktičnih postopkov: da so jo preiskali in ugotavljali, ali pride v poštev pri umoru, o katerem govorimo. Težko se vsega spomnim, recimo, ker v končni fazi nisem deloval v preiskavi. V bistvu sem samo po nalogu kriminalistične službe skupaj s kolegom zasegel to puško in seveda nisem imel nobenih informacij, da bi lahko kakorkoli ugotavljal, ali je ta puška povezana s tem dejanjem ali ne. Spomnim pa se, da je ta oseba takrat povedala, da je puško kupila od znane osebe v Štembruhu, kjer je

umor bil. Jaz niti ne vem, koliko časa po tem, ko je bilo to dejanje storjeno, je trajalo do takrat, ko sva orožje zasegla. *Premolk.* So določeni indici, ki so kazali na to, da je velika verjetnost, da gospod Urbanc ni storil tega kaznivega dejanja. Zadeva, ki lahko kaže na to, da ni bil storilec, je njegova ogromna volja po tem, da po prestani kazni dokaže nedolžnost. Pri njem sem opazil, da ga kazen boli, saj se mu je zgodila krivica. *Premolk.* Iskal je razne vedeževalce in druge, jaz bi rekel celo šarlatane, ki naj bi mu pomagali pri dokazovanju nedolžnosti oziroma, da je to dejanje storil drugi. In okoli tega se je takrat tudi marsikaj dogajalo. Ti razni vedeževalci so mu marsikaj obljubljali in krivili določene službe, češ da zadržujejo neka pisma, neke pisne dokaze, ki naj bi prihajala na policijo, tako da sem tudi osebno s tem gospodom Urbancem šel do vedeževalca in pri njem smo se pogovarjali o tem, da gospoda zavaja s svojo, kako bi rekel ... S svojim vedeževanjem.

Zatemnitev.

Policista se oglasita pri Urbancu. Maks z roko kaže tja, kjer so se z Blažičem razšli. Policista si zapisujeta, eden fotografira.

MAKS

Blažiča še niste našli?

ANA

To je pa čudno.

POLICIST 1

Ja, zelo čudno. Kje sta bila sinoči?

MAKS

Doma.

POLICIST 2

Kaj pa popoldne?

MAKS

Na parceli.

POLICIST 1

S kom?

MAKS

Z ženo.

POLICIST 2

Ne zajebavaj! Še s kom?

MAKS

Z Jankom, z Jankom Blažičem. Njegov sin, pastorek, nama je povedal, da ga ni, kaj to pomeni ...

POLICIST 1

Ti bom dal, kaj to pomeni ...

POLICIST 2

Kaj ste počeli tam? Na parceli? Pili? Žlampali kot prasci?

MAKS

Malo smo se res poveselili. Potem ko smo zgladili spor. Nekaj je bilo z mejniki narobe.

POLICIST 2

Mejniki? Jebeš ti mejnike! Sedi!

Policist 1 posede Maksa za mizo in pod božji kotichek, v katerem je razpelo. Dolgo ga namešča, najprej njega, potem še njo. Ko v objektiv ujame njegov obraz in razpelo, se nasmehne in navdušeno prikimava.

POLICIST 2

Zdaj pa še vi! Kako vam je ime?

ANA

Ana Urbanc, njegova žena sem ...

POLICIST 2

Ja, saj vem ...

POLICIST 1

Nekaj malega ste popili, kaj?

ANA

Lepo vas prosim. Ne veliko. Janko je točil, dve flaši sta tamle, še polni.

POLICIST 1

Pijača je hudič, človeka znori, ne ve, kaj dela.

MAKS

Mi smo vedeli.

POLICIST 2

To bomo še videli. Imate kako orožje pri hiši?

MAKS

Ne! Nimam!

Policist 1 jima pod nos pomoli list papirja.

POLICIST 1

Papir je od sodišča, to je nalog za preiskavo. Malo bova pogledala po hiši.

Policista se lotita preiskovanja, to počneta z veliko vnemo, razbijeta marsikateri krožnik, prevrneta stol, omarico.

POLICIST 1

Da bosta vedela, da sranja še ni konec!

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofonu. Veste, advokatura je na zunaj imeniten posel. Pa ni zmeraj tako. Ko sem bil mlajši, sem naredil nekaj napak. Največ pri hudih primerih, ko je šlo za prometno nezgodo s smrtnim izidom itd. V sodni dvorani sem imel velikokrat občutek, da sodnik in tožilec ne poznata sodne zadeve, da sta zlizana v eno. Ni problem nedolžnega obsoditi, ampak krivemu dokazati zločin. Da to dosežeš, se moraš

marsičemu odpovedati - slavi, denarju, vikendom, jahti, družini itd. Še zdaj ne vem, zakaj sem zavrnil Maksa Urbanca. Mogoče nisem imel dovolj poguma, mogoče sem bil preveč koristoljuben in tu nisem videl zaslužka, mogoče pa nisem bil dovolj zrel, da bi izpeljal obrambo tako kot zahteva odvetniški kodeks. Prepričan sem, da bi morali v Štembruhu najmanj v dveh dneh najti zločinca. Veste, kjer gospodari slabo vino, so ljudje namazani z vsemi žavbami.

Zatemnitev.

Na zaslonu moški obraz, pod obrazom napis: profesor kriminalistike dr. Igor Brumen.

PROFESOR

Preiskava ni potekala profesionalno. Preiskovalci so na kraju zločina poteptali vse bistvene sledi, spregledali so bistveno: moško jakno, na kraju zločina niso našli morilskega orožja, vse je izgledalo, kot da ne bi hoteli najti pravega storilca. Poglejte tale primer: vzorce krvi, ki so jih preiskovalci našli na kraju zločina, so preiskovali v inštitutu za sodno medicino. S preiskavo niso ugotovili, če je krvni vzorec sploh krvni madež. Opravili so tudi preiskavo o izvoru krvi. In niso določili, če je krvni madež človeškega ali živalskega izvora. Izvedenci so dokazovali krvno skupino. Ne spomnim se, če so jo določili. Zdaj sem malo zmeden. Morate me razumeti ... Pljuvam v lastno skledo. Na podlagi večkratnih ponovitev so laboranti le ugotovili, da so bili krvni madeži Blažičeva kri. Pregledali so tudi Urbančeva oblačila. Krvni na njih niso našli. Če je bil Blažič ustreljen od blizu, in če je Urbanc umorjenega odvlekel v tolmun, bi morala na oblačilih biti vsaj ena kapljica krvi. A je ni bilo. Kaj to potemtakem pomeni? Totalno preiskovalno katastrofo. Prekrivanje dejstev. Oprostite, taka je moja plat resnice.

Na zaslonu moški obraz. Pod obrazom napis: domačin Gregor Medle.

DOMAČIN

Umor Janka Blažiča je odjeknil kot atomska bomba. V Jugoslaviji je bilo normalno, če so tupatam komu naredili silo, in če je policija kaj zašuštrala. V novi državi si tega nisem predstavljal. V Štembruhu so se kdajpakdaj streljali in topli, vsega je bil kriv alkohol; da bi se človeka lotili na tak način, se ne spomnim. Policija je pri tem zločinu imela zvezane roke; ni in ni mogla najti pravih storilcev. Na lastne oči sem videl, da so policaji in preiskovalci v civilu na kolovozno pot, k tolmunu in v gozd spustili ljudi, ne da bi zavarovali kraj umora. V času preiskave je bila trava tako shojena, kot da bi bila na njej promenada. Četudi so policaji pregledali vsak centimeter zemljišča ob potoku in drugje, so bili nemarni. Zavrgli so materialne dokaze in preiskava ni ugotovila, s kakim orožjem je bil ustreljen Blažič. Policaji so stike navezali z več kot sto ljudmi, petnajst je bilo takih, ki so bili na dan umora mrtvo pijani, sedmerica je umor takoj naprtila Urbanču. Si lahko mislite? Še nekaj! Spomnim se, da so nekateri, ki so šli mimo Urbančeve bajte, kričali: morilec, morilec!

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Iz preiskovalnega zapora so v zvezi z Urbančem tu in tam prišle kake novice. Izvedel sem, da so mu odtegovali hrano in vodo, da so ga ponoči zbudjali. Psihično in fizično so ga hoteli zlomiti. To pa zato, ker ni priznal zločina. Premolk. Njegova otroka postaneta žrtvi. O zločinu ne vesta nič. Nenehno jočeta. Zjutraj se ne umijeta, samo solze obrišeta, pa sta umita. Ko je hodil mali v šolo, je prišel neki napihnjjen moški, ki je v šolski kuhinji učiteljicam in kuharici ukazal, naj se umaknejo; sina je za mizo postavil, svojo torbo odprl, iz nje stresel štiri pištole in rekel, zdaj boš pa pokazal, s katero pištolo je tvoj ati vadil. Je sin odgovoril: z nobeno. Pa je jokati začel, kaj pa drugega. Premolk. Na uho mi je prišla tudi ta zgodba: Urbanču so v celico poslali moška. Eden je bil v policijski uniformi,

drugi v civilu. Policaj je sedel na posteljo, drugi je stopil k njemu. Policaj, ki se je medtem zleknil po zaporniški žimnici, se je zasmel in rekel, da sta prišla s ponudbo. Martin ni imel pojma, s kako ponudbo? Civilist je iz notranjega žepa suknjiča izvlekel nekaj listov papirja, jih položil na mizico in rekel, da bo zunaj, če bo podpisal neko ponudbo. Če boš podpisal, boš zunaj, je ponovil miličnik. Urbanca je zanimalo, kaj bo imel od podpisa. Svobodo, se je zarežal civilist. Ponudba ima pogoje, je bleknil miličnik in nadaljeval, če bo dal parcelo, na kateri so temelji za hišo, bo zunaj, če bo na določeno osebo pripisal posest, bo tudi zunaj, če bo priznal zločin, se bo vozil z mercedesom. Urbanc je odkimal, nič nočem od vas, je rekel. Moška sta se spogledala, potrkala po vratih, in ko so se vrata celice odprla, sta odšla. Martin ni vedel, kaj naj naredi? Naj prijavi zasliševanje? Naj podpiše papirje? Itd. Ali naj bo tiho? Veste, to so bile in bojo preiskovalne zvijače.

Zatemnitev.

Policijska postaja. Maks sedi pri mizi. Nekoliko nemiren je, njegove oči zvedave. Na drugi strani mize stoji moški, ki se ukvarja z aparatom, z detektorjem laži. Moški pogleda Maksa, mu prikima, stopi k njemu in mu na roko namesti ovoj, iz katerega molita žici, spelje ju do detektorja, vključi napravo in sede.

MOŠKI

Gospod Maks Urbanc, to je detektor laži.

MAKS

Prikima in se zravnava. Ja? Me zanima ...

MOŠKI

Lahko začneva s pogovorom?

MAKS

Vi kar dajte!

MOŠKI

To je neke vrste snemalna naprava, ki registrira vaše razpoloženje. To je detektor laži. Z njim ugotavljamo, kdo laže in kdo govori resnico.

Maks prikima in se zravna.

MOŠKI

Ste pripravljeni?

MAKS

Ja.

MOŠKI

Preden začneva zares, morava opraviti test, nekakšen preizkus. S številkami. Tukaj imam številke, kar pogledjte jih! Od 2 do 9. Jaz vas bom vprašal, ali je v mojem žepu številka 2, vi boste odgovorili z ne. Razumete? Potem vas bom vprašal, je v mojem žepu številka 5, vi boste odgovorili ne. Razumete?

MAKS

Ja.

Moški v žep svojega suknjiča vtakne številke, napisane na kartonu.

MOŠKI

Je v mojem žepu številka osem?

MAKS

Ne.

Je v mojem žepu številka pet?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Je v mojem žepu številka dve?

MAKS

Ne.

Moški pogleda aparat in prikima Maksu. Maks ga nepremično gleda.

MOŠKI

Ste rojeni 3. 6. 1975?

MAKS

Ja.

MOŠKI

Stanujete v Štembruhu številka devet?

MAKS

Ja.

MOŠKI

Ste poznali Janka Blažiča?

MAKS

Ja.

MOŠKI

Kaj pa vaša žena?

MAKS

Kaj je z mojo ženo?

MOŠKI

Vaša žena pozna Janka Blažiča?

MAKS

Pozna.

MOŠKI

Ja ali ne?

MAKS

Ja.

MOŠKI

Ali ste v zadnjem letu storili kako kaznivo dejanje? Ste koga ogoljufali?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Ste koga posilili?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Ste komu grozili?

Premolk. Maks se presede. Roko položi na usta in skloni glavo.

MAKS

Mogoče. Ne vem.

MOŠKI

Ste koga ubili?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Ste ubili Janka Blažiča?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Ste koga pretepli?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Ste koga zadavili?

MAKS

Ne.

MOŠKI

Ste koga utopili?

MAKS

Ne! Bog mi je priča.

MOŠKI

Kdo?

MAKS

Sam Bog!

MOŠKI

To bi bilo vse za danes. Midva sva končala. Hvala, gospod Urbanec.

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: tožilec Slavko Kastelic.

TOŽILEC

Takoj po zločinu so vpleteni preiskovalci dajali vtis, da ne morejo nič, da tavajo v temi. Še najbolj pa jih potolkel rezultat detektorja laži. Nepričakovano se je zadeva premaknila: kriminalisti so se v momentu osredotočili na zbiranje dokazov zoper Maksa Urbanca in njegovo ženo. Prepričani so bili, da sta potencialna osumljenca. Tudi mene so prepričali. Res je tudi to, da so začetni dokazi temeljili bolj ali manj na govoricah in nepreverjenih indicijah. To je bila slaba stran tega primera. Ostalega se ne spominjam.

Zatemnitev.

Hrum dežja. Urbančeva otroka stojita pred hišo pod kapjo. Deček, star osem let, ima v rokah trinožnik, dekletce, staro 12 let, pa predpasnik in vedro za mleko. Deček se naslanja na leseno kletko za prevoz prašičev. Kriminalisti vstopijo v hišo, se vrnejo in na dvorišče pripeljejo njuno mater in očeta. Vpričo otrok ju vklenejo. Otroka zgrožena spustita trinožnik in vedro, iz katerega se zlije mleko. Nemo opazujeta dogajanje.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Po nalogu tožilca okrožnega državnega tožilstva in komandirja policije, ki sta nujno potrebovala uspeh pri preiskavi zločina, so policisti pohiteli na Urbančevo domačijo in vpričo otrok aretirali očeta Maksa in mater Ano. Jasno je, da bo aretacija zgolj na podlagi nepreverjenih govoric zapisana v analih slovenske

kriminalistike. Urbanec je podoben političnim osumljencem: vidno postane nevidno, slišno postane neslišno, pravično postane nepravično itd. Skriti je treba resnico. Maksa Urbanca in njegovo ženo Ano čaka nepredvidljiva usoda. Še težja za njuna otroka, ki sta čez noč postala ujetnika ujed in raznoraznih ptičev, ki pogosteje - kot nekoč - preletavajo vaške strehe.

Zatemnitev.

Hrum dežja. Otroci tečejo za sinom in hčerko Maksa Urbanca. Druga skupina postavi past - kletko za prašiča. Kletka je lesena, zbita iz desk in dovolj velika za otroka. Otroci naženejo sovrstnika v kletko. Potem plešejo, vpijejo in udarjajo s palicami po kletki.

OTROK

Kje je vajin ata?

OTROCI

Duša kosmata!

OTROK

Ata morilec!

OTROCI

Grd ko svinjski rilec!

OTROK

Kje je vajina mati?

OTROCI

Pijana ko svati!

OTROK

Kaj bomo z vama?

OTROCI

Čaka vaju črna jama.

OTROK

Ata morilec!

OTROCI

Grd ko svinjski rilec!

Divji ples otrok prekine domačinka. Otroke prežene s palico, otroka reši tako, da dvigne loputo. Deklica in deček, vsa objokana, umazana in prestrašena, zbežita.

Zatemnitev.

Na zaslону ženski obraz, pod obrazom napis: domačinka Marija Bole.

DOMAČINKA

Živo se spominjam, kaj se je dogajalo tistega dne. Videla sem otroke, ki so zbadali Urbančevo deklico in dečka, in ju ujeli v kišto. Bala sem se tudi za soseda, ki so ju policisti vklenili, grobo strpali v avto in ju odpeljali. Za bratca in sestrico sta poskrbela stric in teta. Spomnim se, ja, zelo dobro se spomnim njunih pogledov, njune stiske. Čeprav sta bila velika, sta bila še otroka, še zmeraj nebogljena in ... Kako naj povem? Bila sta tako nenavaden par, ona ga je prijela za roko, kot prime žena svojega moža, se stisnila k njemu in zajokala. Fantek pa je samo srepro gledal, na licih debele solze. Joj, kakšen prizor! Vse to sem gledala od daleč, nemočna sem bila, nisem imela toliko moči, da bi stekla k njima in jima kaj rekla, ne, stala sem tam kot vkopana in zajokala. Nisem vedela, zakaj jočem, najbrž zato, ker so prišli policaji in njuna starša odpeljali z nasmehom na ustih. Vidite, to me je bolelo.

Zatemnitev.

Na zaslону ženski obraz, pod obrazom napis: novinarka Kristina Močnik.

NOVINARKA

Bom kar začela in media res: policija pri preiskavi zločina ni tavalala v temi, kot govorijo vpleteni. Mislím, da je prišla z vrha direktiva, da se mora primer na vsak način rešiti, sicer bodo letele glave odgovornih. Motiv za zločin so Urbancu podtahnili. Spor s pokojnim Jankom Blažičem so

preiskovalci, sodniki in tožilci predimenzionirali. Blažič je Urbanca res opozarjal na temelje, ki jih je postavil na njegovo zemljo. Z ženo sta se odločila, da bosta na svojem gradila vinsko klet. Svojo jezo o sporu z Blažičem je resda pokazal v gostilni, kjer je rekel, da bo klet zgradil na svojem ali na tujem in pika. Urbanc je rekel, da ga ne bo nič preprečilo. Te besede je v gostilni slišal Blažičev sosed. Na zaslišanjih je trdil, da govori resnico in da je Maks nevaren za družbo, še najbolj pa za Blažiča in ne nazadnje za našo mlado državo. Nihče pa ne ve, da sta se soseda lepo dogovorila, kje bodo stali temelji zidanice. Blažičevi sorodniki so potrdili domnevo o krivem pričanju. V to so jih prisilili policaji v civilu. Ker sta o tem dogodku veliko vedela Urbančev posvojeni sin in njegov prijatelj, je Maks predlagal zaslišanje obeh. Žal ga ni nihče poslušal in tako so šla prizadevanja, kot vsa druga, v nič. Pa še nekaj: pojdite v arhiv in najdite sporno pištolo oziroma puško, najdite črno jakno, naj vam pokažejo cekar! Pojdite, ničesar ne boste našli! To je sramota za državo, kakršna je naša! Motiv za umor je bil indic, mi je rekel odvetnik, ki ni hotel prevzeti primera. Sodišče je sklepalo le na osnovi izpovedi prič, ki so lagale, da se je kadilo. Urbanc je sodišču povedal, da je Blažičev sosed v neki gostilni o zločinu in možnem zločincu govoril drugače. Omenil je ljudi, ki so Blažiču grozili. Sošolec Urbačevega sina je celo izjavil, da je po krivem pričal proti njegovemu očetu. Ko so mu zagrozili z zaporom, se je zlomil.

Zatamnitev.

Policijska postaja. Pisarna. Miza z dvema stoloma in namizno neprižgano svetilko. Na eni strani sedi Zasliševalec, na drugi Maks.

ZASLIŠEVALEC

Priznaj in zajebancije bo konec!

MAKS

Ja? Kaj naj priznam?

ZASLIŠEVALEC

Kaj, kaj? Tu podpiši, pa bo šel. Saj rad pišeš?

MAKS

Nič ne bom podpisal.

ZASLIŠEVALEC

Boš, boš! Tvoja žena je že. In kako lepo zna peti po naši notah. Tudi ti boš.

MAKS

Ne bom pel. Če pa že bom, bom pel po svoje in ni človeka, ki bi preprečil moje petje.

ZASLIŠEVALEC

To bi pa silno rad doživel.

Zasliševalec udari s pestjo po mizi. Maks povesi pogled. Zasliševalec izgubi potrpljenje, se dvigne in zakriči nanj.

ZASLIŠEVALEC

Priznaj, jebentiboga! Ga zgrabi za vrat. In ne zajebavaj me več! Pojma nimaš, kaka kalvarija te čaka!

MAKS

Ja? Kalvarija?

ZASLIŠEVALEC

Pa še kaka! Zapor je vata v primerjavi s kalvarijo. Pred njo te reši le neprištevnost.

MAKS

Kaj?

ZASLIŠEVALEC

Da se delaš norega, da vse podpišeš, da ... Če hočeš, tudi prepevaš po svoje ...

MAKS

Nič od tega! *Skloni glavo in jo položi na kolena.*

Zatemnitev.

Policijska pisarna. Za mizo sedi prestrašena Ana. Pred njo sta na mizi papir in pisalo. Okrog nje hodi Zasliševalec in jo opazuje. Rahlja si kravato, briše pot s čela. Priliznjeno ji ponudi kozarec vode in jo potreplja po rami.

ZASLIŠEVALEC

Dobro novico prinašam. Tvoj mož je vse priznal. Družino je rešil. Kazen bo mila, zelo mila. V miru prečitaj, potem se odloči. Nimaš kaj razmišljat!

ANA

Kaj naj prečitam?

Zasliševalec porine papir pred njo, položi svojo roko na njeno glavo in pritisne.

ZASLIŠEVALEC

Tole! Če ne znaš brat, bom jaz prebral! Ko boš prebrala, spodaj napiši, kriva sem, jaz Ana Urbanc in moj mož Maks sva ...

ANA

Kaj bi radi od mene?

ZASLIŠEVALEC

Nič. Priznanje. Mož je vse povedal, pametnejši je od tebe.

ANA

Kaj je povedal?

ZASLIŠEVALEC

Vse. Kako sta ga spravila na drugi svet, kako si ga vlekla, kako ste se ga nacejali ...

ANA

Lepo vas prosim. Nisem ga vlekla, tega ni mogel povedat.

ZASLIŠEVALEC

Vse je povedal, samo da bi vaju rešil. Zunaj sta otroka. Komaj te čakata.

ANA

Rada bi ju videla.

ZASLIŠEVALEC

Če boš priznala, če boš podpisala ...

ANA

Ne bom ... Ne morem ... *Joče. Glavo objame z dlanmi. Ihti.*

ZASLIŠEVALEC

Potem otrok pač ne boš nikoli več videla!

Ana začne pisati. Pogleda skozi okno, skozi šipe sili svetloba.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofonu. Prišlo je na dan, da je kar nekaj prič na sojenju Maksu Urbanu lagalo oziroma so bile podkupljene in da so pod prisilo dajale neresnične izjave. Priče so lagale. Ker je Štembruh veljal za Malo Moskvo, so potemtakem tam živeli tardeči, ne? In da so bile tam še žive neke razprtije iz starih časov je tudi znano. Zaradi tega je bila policija še posebej dejavna, ni pa jasno, zakaj so izbrali Maksa Urbanca? Mogoče so ga zato - ne bi rad žalil nobenega - ker ni bil preveč brihten. Umirjen človek, preprost vaščan itd. Prav taka je bila tudi njegova žena. To so pokazala psihiatrična mnenja, ki so še utrdila prepričanja o Maksovi nedolžnosti. Zdaj moram takole povedati: ko sem govoril z ljudmi in prebiral pričanja iz tistih časov, sem ugotovil, da je tukaj nekaj čudnega, da je marsikaj podtaknjena, da je policija zadaj, da so Urbanu prisluškovali, a ne samo v času preiskave, ampak tudi pozneje, ker so hoteli dobiti njegovo priznanje. Nastavili so mu prisluškovalne naprave, snemali so, podžigali ljudi, da so ga spraševali take stvari, s katerimi bi se izdal. Ampak on se ni mogel ...

Zatemnitev.

Preiskovalni zapor. Maks leži na postelji v zaporniški celici. Premetava se po ležišču. Stena je polna vodnih kapelj. Maks jih z jezikom liže, nastavlja dlan, zapre oči, a ga zbudi ropot lopute na vratih celice. Paznik pogleda skoz rešetke.

Zatemnitev.

Na zaslonu ženski obraz, pod obrazom napis: sorodnica Irena Grabar

SORODNICA

Meni je na uho prišla taka zgodba: Urbancu so v celico poslali dva moška. Eden je bil v policijski uniformi, drugi v civilu. Policaj je sedel na posteljo, drugi je stopil k njemu in ga divje gledal. Kot vkopan je bil, nič ni rekel. moški v obleki je zarenčal kot pes, njegovih besed Maks ni zastopil. Policaj, ki se je medtem zleknil po zaporniški žimnici, se je zasmel in rekel, da sta prišla s ponudbo. Maks ni imel pojma, s kako ponudbo? Civilist je iz notranjega žepa suknjiča izvlekel nekaj listov papirja, jih položil na mizico in rekel, da bo zunaj, če bo podpisal neko ponudbico. Odkimal mu je. Policaj ni okleval, brcnil ga je v nogo, zaneslo ga je in padel je na tla. Če boš podpisal, boš zunaj, je ponovil policaj. Urbanca je zanimalo, kaj bo imel od podpisa. Svobodo, se je zarežal civilist. Ponudba ima pogoje, je bleknil policaj, če boš dal parcelo, na kateri so kopal temelje, boš zunaj, če boš na določeno osebo pripisal posest, boš tudi zunaj. Urbanc je odkimal. Še preden je pogledal policaja, je dobil udarec v glavo. Civilist je nato rekel, da to še ni vse, priznat moram zločin, ki ga je storil. Nič ne bo priznal, je rekel Maks. Moška sta se spogledala, potrkala po vratih, in ko so se vrata celice odprla, sta odšla. Maks je obležal v krvi. Ni vedel, kaj naj naredi? Naj prijavi zasliševanje in pretep? Naj bo tiho? Naj podpiše papirje? Ja, take reči so počeli z njim.

Na zaslonu moški obraz, pod obrazom napis: upokojeni policist Polde Baš.

POLICIST

Pravzaprav si nihče ne predstavlja, kako so zakonca Urbanc vztrajno zasliševali, da bi dobili njuno priznanje. Maks se ni zlomil, Ana pa je hitro podpisala. Takrat sem bil skoraj prepričan, da sta kriva. Zdaj mislim drugače. Urbanc umorjenega ni mogel nositi kilometer daleč. Njegova desnica je bila fuč, v mladosti si je zlomil desno podlaht, posledice čuti še danes. Dva dneva pred zločinom je bil v gostilni, imel je povito desno roko, še zdaj je vidna brazgotina nad zapestjem. Pri sosedu se je poškodoval z električnem vrtalnikom, rano mu je povila njegova žena. Težave ima tudi s hrbtenico, obrabljena so vretenca od vratu navzdol. Že več let ne more dvigovat, le kak škafec, kako orodje, štihati tudi ni mogel.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: porotnik Vojislav Matko.

POROTNIK

Proces je vodil sodnik, ki je takrat veljal za najboljšega na tukajšnjem okrožnem sodišču. Tožilec je predstavil puhle dokaze o krivdi. Potem pa zahteval strogo kazen. Med procesom smo ugotovili, da dokazi niso dovolj tehtni; temeljili so v glavnem na govoricah in špekulacijah. Sodnik, ki je imel hrbtenico, je razglasil oprostilno sodbo. To je bilo šokantno dejanje za preiskovalce kriminalistične policije in tožilca. Sodnik je do svoje smrti trdil, da je bil Urbanc obsojen po krivem in da je bil za rešetkami osem let nedolžen človek. Jaz to vem, vsak dan sem bil na sodišču. Videl in poslušal te ljudi, ki so mislili, da so bog i batina.

Zatemnitev.

Sodišče. V sodni dvorani sedita obdolžena Maks in Ana Urbanc v družbi paznikov. Na eni strani je tožilec, nasproti advokat, v klopeh nekaj ljudi. Sodnik stopi v dvorano, sede in razglasi sodbo.

SODNIK

Sodba v imenu ljudstva! Okrožno sodišče je v senatu razsodilo: obtožena Maks Urbanc in njegova žena Ana Urbanc se oprostita obtožbe, da sta drugemu vzela življenje, s tem, da sta sporazumno v zasedi pričakala Janka Blažiča, v katerega je tedaj Maks Urbanc oddal enega ali več streliv iz neznanega orožja. Po oceni vseh razpolagajočih dokazov in okoliščin ter zagovorov obeh obtožencev, sodišče zaključuje, da so navedeni dokazi, ki so le indici, preslabotni za odločitev o krivdi.

Ko sodnik prebere sodbo, se Maks in Ana objameta.

Zatamnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofonu. Tožilec se je kmalu pritožil. Nekdo ga je k temu spodbudil. Saj se ve, kdo? Človek nagle jeze, junak krotkega videza itd. Neka pijandura, ki nima dna, kaj šele pravega konca.

Zatamnitev.

Policijska postaja. Komandirjeva soba. Na omari poleg fotografske torbe stoji nagačen divji petelin. Sestankujejo komandir policije, tožilec in človek neke politične stranke. Tožilec sedi in kadi, Komandir toči viski, Politik stoji pri oknu in trka s kazalcem po okenski polici. Ko Komandir natoči, razdeli kozarce in nazdravi.

TOŽILEC

Živeli! Kdaj gremo na jago?

KOMANDIR

Zdaj še ni čas za jago!

POLITIK

Zakaj ga je satan spustil na svobodo?

KOMANDIR

To se tudi jaz sprašujem.

POLITIK

To je nacionalna katastrofa. Cel dan na nogah, delam ko norec, potem pa to. Glave bojo letele! Tudi tebi, če bo treba! *Pogleda Tožilca. Z nosu vzame očala in jih obriše s kravato.*

TOŽILEC

Meni? Pritožil sem se, proces proti Urbancu bomo ponovili.

KOMANDIR

Sodnik ga bo spet spustil, kaj bomo imeli od tega?

Politik izpije na dušek in natoči še enega. Nadene si očala.

POLITIK

Ne bo ga spustil! Tega satana moramo zamenjat!

TOŽILEC

Ta ni slaba, stari! Ampak počakat bo treba na sodbo Vrhovnega sodišča.

KOMANDIR

Se zavedata, da nimamo nič pametnega v rokah, da so preiskovalci skoraj vse zašuštrali, da nas bo sodišče prav na tem jahalo.

TOŽILEC

Jebemti, čisto nič me ne briga, kaj imaš v rokah! Do jutri moraš najti dokaze, trdne dokaze.

KOMANDIR

Kam naj grem po nje?

POLITIK

To ti naju sprašuješ? Pizda, ne morem verjet!

KOMANDIR

Vsega je kriv sodnik! Kdo ga je nastavil? Jaz al ti?

POLITIK

Ne zajebavaj! Na hladno z njim. Poklical bom centralo, jim povedal, kdo ga serje v procesu in upam, da nam bo ratalo. Vsakega zločinca in našega nasprotnika smo doslej odkrili, zakaj ne bi še tega; tega tipa zjebali,

to mislim, tu gre za nacionalni interes. Daj mi še enega! *Komandir mu natoči. Pogleda Tožilca. Ti! Ti dobro veš, da sem vsakomur, ki je malo zaštrlel iz povprečja, po hitrem postopku skrajšal noge.*

TOŽILEC

Nekam preveč se ženeš za ta primer. Ozadje?

POLITIK

Nobenega ozadja ni.

TOŽILEC

O, pa je. Tam je najlepši kos zemlje.

KOMANDIR

Kje tam?

TOŽILEC

Na Urbančevem in Blažičevem. Zemlja, da bo ji lizal.

POLITIK

Pa ne samo to. Prav tam smo izbojevali zmago.

KOMANDIR

O, pa res! Pregnali smo jugose, vse do Beograda smo jih gnali ...

TOŽILEC

In kaj naj bi bilo tam? Cesta zmage?

POLITIK

Ne.

KOMANDIR

Telovadnica? Šola? Stanovanjsko naselje? Trgovski center?

POLITIK

Kapelica! *Izpije. Si sname očala. Pizda, čisto nič ne vidim ... Spet jih briše in spet si jih nadene.*

KOMANDIR

Kaj?

POLITIK

Ga presliši. Mogoče ekstravagantna cerkev, posvečena teritorialcem. Tožilcu zapreti s kazalcem. Če sodnika ti ne boš nagnal, bom jaz oba! In še nekaj ... Natoči! Obe družini - Urbančevo in Blažičevo - bo treba ...

*S kazalcem nakaže rezanje vratu. Škoda, ker nismo uvedli smrtne kazni.
Zob za zob, oko za oko, pizda ... Pije.*

TOŽILEC

Pa jo daj, vse je v tvojih rokah.

POLITIK

*Ni! Mojo politično stranko so preglasovali v zvezi s tem. Kaka škoda!
Natoči si pijačo. Kdaj gremo na jago? A bo tisti naš filmar zraven?*

KOMANDIR

Skomigne z rameni. Bo ...

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Maksa Urbanca so ponovno prijeli. Na novem sodnem procesu so ga obsodili na osem let, ženo Ano na dve leti zapora. Po pritožbi na Višje sodišče je bila Ana oproščena, Maksu pa so zaporno kazen zvišali za dve leti. V zaporu je zbiral informacije in dokaze o svoji nedolžnosti. Vložil je zahtevo za obnovo postopka, a je bila zavržena. Je mogoče, da Vrhovno sodišče prisluhne njegovemu zahtevi o varstvu zakonitosti? Seveda je mogoče! Danes je svet tak, da je vse mogoče; na eni strani oblast uresničuje, kar se raji zasanja, na drugi raja državi krade spanje. In je tu še vera, nekakšna človekova notranja gotovost, ki anticipira neskončnost sanj.

Zatemnitev.

Na zaslону ženski obraz, pod obrazom napis: novinarka Kristina Močnik.

NOVINARKA

Bom kar direktna: ponovno sojenje Maksu in Ani Urbanc je odmevalo v javnosti. A reakcije ni bilo. Novinarji smo se potuhnili. Tožilec je po nekem čudežu našel nove obremenilne dokaze in zahteval ponovni proces. Spomnim se, da Maks ni nikoli priznal krivde za umor, skliceval se je

tudi na poligrafsko testiranje, ki je bilo negativno. Z njim niso mogli določiti storilca umora. Tega važnega dejstva na sojenju niso upoštevali. Še več, napisali so, da poligrafsko testiranje ni bilo opravljeno. Kljub njegovemu dvomljivemu slovesu, bi morala sodišče in tožilstvo njegov rezultat upoštevati kot indic. Še več: preiskovalci nikoli niso našli morilskega orožja. Pištolo kot morilno orožje so sicer izključili, niso pa izključili lovskega orožja in plinske puške, ki jo je storilec kaznivega dejanja predelal. Na klobuku umorjenega Blažiča so odkrili vstrelino na desni strani okrasnega traku. Na zunanji strani desnega roba suknjiča sta dve strelini. Na notranji strani desnega rokava so tri strelne poškodbe. Nad desnim žepom suknjiča sta dve vstrelini. Na suknjiču je tudi vstrelina v višini desne rame. Izstrelka sta svinčena in močno deformirana. Ni sledov, na podlagi katerih bi lahko sklepali, da sta bila izstreljena skozi risano cev. Teža izstrelkov ustreza šibram - lovski naboj ... Zakaj govorim o tem? Zaradi dokazov, dokazov ... Uradni balistik vsega tega sodišču ni povedal. Meni pa je.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofonu. Maks Urbanc kazen prestaja v kaznilnici Dob. Dan in noč razmišlja o krivici in prežema ga ena sama misel: po krivem za zapahi. V zaporu ga preganjajo še druge črne misli. Obupuje nad usodo svoje žene: Ano so odpeljali k potoku in na kraj, kjer naj bi njen mož ustrelil Janka Blažiča. Ko je Ana prišla tja, je slabo zgledala, kot največja revica, upadla, suhotna, slabotna itd. Njene oči, rekli so, da je gledala grozeče, da je srepela in da je bilo v njenih očeh vse belo, da je bila kot mrlič. Vrgli so jo iz avta in neki civilist ji je rekel, da bodo zločin ponovili, da gre za rekonstrukcijo dogodka. Ana ni vedela, kaj nameravajo. Zato jih je poslušala in ubogala. Ko so prišli na kraj zločina, je bila pot, po kateri bo Ana hodila, že označena, ni ji bilo težko najti prave poti. Trikrat je zašla, a so jo poklicali nazaj in ji s prstom pokazali, kje mora hoditi. Vaja je uspela: Ana je hodila točno po

poti, ki so jo določili preiskovalci. To dokazujejo tudi fotografije, ki jih je Urbanc videl na lastne oči. Ana ni hodila prva, ampak druga, včasih tretja. Preiskovalce bi morala voditi in ne biti vodena. Na zasliševanjih, ni jih bilo veliko, je zmeraj ponavljal, peljite ženo tja, peljite jo tja! K potoku in na travnik, na katerem se je vse zgodilo. Niso uslišali prošnje.

Zatemnitev.

Pred cerkvijo. Iz cerkve hodijo ljudje. Med zadnjima stopata Ana in župnik. Ta odhiti mimo Ane, ona pohiti za njim in ga ustavi.

ANA

Gospod župnik, gospod župnik, počakajte me malo! Čisto iz sebe sem, nihče me noče poslušati, izogibajo se me, nihče noče slišati resnice. Maks ni ubijal, jaz še manj, čisto na tleh sem, pomagajte mi, rešite mojo dušo, o, gospod, o, gospod ...

Ana zaihti, skoraj pade. Župnik se ne zgane.

ŽUPNIK

Razumem vašo stisko. Močni bodite in Bog vas bo uslišal. Ne predajte se novi skušnjavi in Bog vas bo uslišal. Ne glejte me tako!

ANA

Lepo vas prosim, kaj naj storim? Gospod, povejte, povejte! Pomagajte mi!

ŽUPNIK

Pomagal bom, kolikor je v moji moči! Najprej pa ... Najprej pa morate pozabiti na tisto zemljo, na tisti vinograd, čisto pozabiti! Zdaj pa pojdite, Ana, pojdite domov, zbogom.

ANA

Ne morem taka domov, svetujte mi, gospod, svetujte! Objemite me, gospod!

ŽUPNIK

Pojdite, pojdite v miru, sestra moja!

ANA

Ne morem. Ne morem naprej niti nazaj, pomagajte mi!

Župnik z rahlo sklonjeno glavo odide. Ana pade na kolena.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Veste, zapor ni enostavna zadeva. V svoji karieri sem trikrat doživel, da so mojega klienta zaprli. Dvakrat upravičeno zaradi hude prometne nezgode, enkrat ne. Pa ni šlo za zločin, ampak za malo poneverbo itd. Dokazal sem, da moj klient ni ponarejal dokumentov. Sodišče je dokazalo nasprotno. Jaz branim človeka v dobri veri, da se bo primer izšel v njegovo korist, tudi sodišče brani človeka, izpostavlja njegove pravice, ampak sodišče zelo hitro popusti v tej vnemi. Ko sodnik začuti, da se osumljenemu majejo tla pod nogami, ga napade z enako močjo kot tožilec. To pa ni bistvo sodišča. Če je, smo v srednjem veku. Pogosto se sprašujem, zakaj je moj kolega, znani odvetnik, vzел zadevo Urbanc v svojo pisarno? Razlog je samo eden: ko je prebral dosje, je ugotovil, da za Urbančev zločin ni verodostojnih dokazov. Tu ni nič spornega, tu niso delovale zveze in naveze, neki drugi odvetnik je bil vztrajen, jaz pač ne. Sem zato sporna osebnost? Zaradi Urbanca zagotovo nisem, sem pa – roko na srce – sporen, če na vse pretege branim podjetje, ki uničuje okolje. Veste, to ni dvojna morala, to je ... Kako naj rečem ... To je posel, to je zveza med stranko in odvetnikom, stranka vidi razloge, da okolju ne škoduje, odvetnik pa skuša verjeti, da je to res itd. Rekli boste, da sem naiven. Dobro. Mogoče sem. Spet pa ne tako, da ne bi razumel zadeve Urbanc, ki se je nepričakovano dobro razpletla. Naj vas nekaj vprašam: je neraziskana umor v Štembruhu naivnost? Je nenadna smrt Urbančeve žene Ane tudi naivnost? Malo se že zapletam ... Nič hudega ...

Zatemnitev.

Na zaslonu moški obraz, pod obrazom napis: upokojeni načelnik oddelka za izvrševanje kazni zapora Dob Zdravko Tiran.

NAČELNIK

Ja, Maksa ... Gospoda Maksa Urbanca se spominjam kot človeka ... Ko sem ga srečal, je bil utrujen in živčno ubit. Skratka, na njem se je poznalo, da je preživel dve leti preiskav in trpljenja znotraj pripora. Preiskava je bila zelo zahtevna. Poleg tega so od njega zahtevali, da na vsak način prisili tudi ženo ... Seveda poznamo tudi to, da se prisili tudi ženo in otroke ... Skratka, človek je bil razvalina. Medikamenti, ki jih je dobival, so bili nujni. To pomeni: pomirjevala je užival. Jaz sem mu večkrat povedal, naj se pomiri brez tablet; tablete niso rešitev. Brez njih pa ni mogel. Bil je venomer poten, živci so ... Od njega je teklo. Skratka, večkrat sva prekinila razgovor, da se je obrisal. Misli so mu uhajale nazaj v kazenski postopek, na kaznivo dejanje, ki ga je na podlagi teh sodb storil, čeprav vemo, da je bil pozneje oproščen. Maks Urbanc je bil prijazna oseba. Marljiv. Človek, ki ni nikoli prišel v navzkrižje s hišnim redom zapora. Spoštovanje hišnega reda je bila njegova stalnica in spoštovanje pooblaščenih uradnih oseb, socialnih delavcev in vzgojiteljev je bilo pri njem normalna reč. To je dokaz, da človek ni bil kriminallec, marveč pošten in preprosta kmečki možak.

Zatamnitev.

Celica v zaporu. Maks piše za mizo v celici pritožbo zoper sodbo. Preden zapiše besedo na papir, dolgo premišljuje, se ozira naokrog, išče pravo besedo, vstane in spet sede. Potem le zapiše, kar si je domislil. Pri pisanju je zbran, enkrat ali dvakrat pogleda v strop, potem spet zbrano piše. Tu in tam strese z nogama, tu in tam udari s petama ob tla.

MAKS

Maks Urbanc, Zapor Dob pri Mirni, Okrožnemu sodišču ... Zadeva: pritožba zoper obsodbo za zločin in zaporno kazen. Podpisani Maks Urbanc, obsojen na zaporno kazen v trajanju desetih let, prosim sodišče, da obnovi sodni proces proti meni. Čeprav zločina nisem storil, ste me obsodili na prestajanje kazni v zaporu Dob pri Mirni. Na dan zločina sem bil doma. To dejstvo lahko potrdijo moja žena Ana, sin in hčerka ter soseda, ki naju je z ženo videla, ko sva po osmi uri zvečer šla proti domu ...

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofonu. Maks Urbanc iz zapora pošilja pritožbe na vse možne sodne instance, opozarja odvetnika, kriminaliste, preiskovalce itd. Piše v upanju, da se ga bo kdo usmilil in spregledal edinstveno sodno zmoto, zmoto, ki je pahnila človeka na rob družbe, v zgodovino dogodkov, ki smeh spreminjajo v jok.

Zatemnitev.

Na zaslonu moški obraz, pod obrazom napis: psihiater dr. Matija Olaj.

PSIHIATER

Za zapornike je najboljše, če se po prihodu v zapor čimprej sprijaznijo s kaznijo, ki jo bodo morali odslužiti. V nasprotnem primeru lahko pride do depresivnega ali agresivnega vedenja in motenja ustaljenega zaporskega življenja. Kaj pa moja razlaga? Nimam pojma, kaj se je Ani motalo po glavi, ko je priznala zločin? Nimam pojma, kako so pritisnili na njo, s čim so jo izsiljevali? Ana je dvakrat priznala in dvakrat preklicala priznanji. Zato moram o Urbančevi ženi bolj ali manj slabo govoriti, ugotovil sem, da je slabše diferencirana osebnost, dokaj sugestibilna, svoje izjave spreminja pod vplivom okolice, ni sposobna racionalne presoje, njeno intelektualno funkcioniranje je moteno, njena miselnost in

predstavnost sta togi, je emocionalno nezrela, labilna in obvladana. Zato so ji lahko podtaknili marsikaj, tudi priznanje in pisma, ki naj bi jih pisal njen mož. Ko sem jih dobil na mizo, sem bil ganjen. V njih jo je prosil, naj vse prizna, saj bo le tako našla pot domov in videla otroka. V pismu so bila tudi navodila, kako naj govori na zaslišanjih. Tu sem se ustavil. Tu sem začel dvomiti. Prva obtožnica je bila vložena zgolj na podlagi njenega priznanja. Izsiljenega. Drugih dokazov tisti tiči niso imeli. Ko so mi po naključju povedali, da je pisma pisala ena od zapornic, se mi je proces totalno zagabil. Tudi Urbancu, ki je - ne vem kako - izvedel za to. Cel dan je z glavo butal ob zid. Šele proti večeru so ga ustavili. Zvezali so ga na posteljo, glavo pa obvezali z rjuho z njegove postelje. Obiskal sem ga in te noči ne bom nikoli pozabil.

Zatemnitev.

Maksa v zaporu obišče žena. Bleda je, objokana, prestrašena, tresejo se ji roke. Med obiskom vzame tableto, da se pomiri. Maks jo tolaži.

MAKS

Ne jokaj, Ana, to je slabo za tvojo srce, vzdržati moraš, jaz sem sam sebi rekel, Maks, vzdrži, resnica bo prišla na dan, resnica zmeraj pride na dan. Ljuba Ana, molila bova, boš videla, pomagalo bo.

ANA

Ne morem več živeti, tako že ne! Kdaj te bojo spustili?

MAKS

Kmalu, ljuba Ana, kmalu, pisal sem na sodišče. Ko bojo odgovorili, bo vse jasno, boš videla, dokaze sem priložil, resnico sem napisal ... Kako sta otroka? Hodita v šolo? Morata! Če jo bosta zanemarjala, bodi huda.

ANA

Ne morem več, vse me boli, čisto vse, Maks, znorela bom, ljudje so se obrnili proč, še cesta ne vodi več k nam ...

MAKS

Pusti zdaj ljudi, nase pazi, Ana! Na otroka, Ana, me slišiš!

ANA

Kaj si jim povedal?

MAKS

Jaz? Nič. Nimam jim kaj povedat. Nedolžna sva. Ana, Ana, me slišiš ...

MAKS

Poglej me, Ana, poglej me, sem se jaz kaj spremenil?

ANA

Lepo te prosim ...

MAKS

Ti si se. Zakaj mi to delaš, Ana? Če bova zdržala, se bo vse spremenilo, boš videla, izpustili me bojo ...

ANA

Ne verjamem. Na vse načine pritiskajo name. Maks, ti mi ne verjameš, jaz sem čisto nam koncu.

MAKS

Nisi, nisi ...

ANA

Sem, sem ... Ne morem si pomagat ... Kdaj se bo to končalo? Maks, povej mi! Ko bom odšla, bo spet isto, jaz sem tako žalostna, Maks, ne morem ti povedat, kako ... Doma jočem, dan in noč jočem ...

MAKS

Zdrži, Ana, ti samo zdrži ... Jaz bom lepega dne prišel domov, boš videla ...

ANA

Kdaj boš prišel? Kdaj? Kdaj...

Ana se zruši. Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofonu. Zahteva za varstvo zakonitosti je izredno pravno sredstvo, ki je na voljo obsojencu, to je človeku, ki je že obsojen s pravnomočno sodbo. S to zahtevo lahko uveljavlja samo pravna

vprašanja, torej napake v postopku ali pa napake v uporabi materialnega prava, ne more pa več uveljavljati recimo vprašanj dejanskega stanja.

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: nekdanji paznik Viki Bertole.

PAZNIK

Vseh osem let je obsojenec trdil, da ni kriv in da sedi na Dobu po krivem. Drugače je bil zgleden zapornik, redno ga je obiskovala žena in kmalu je bil deležen nagrade: lahko je odšel domov. Urbanc me je večkrat vprašal, če koga poznam na sodišču, da bi mu lahko predal pritožbo. Žal mu nisem mogel ustreči. Služba je služba.

Zatemnitev.

Dvorišče zapora. Maks se sprehaja. Nasproti mu pride zapornik, ki se mu predstavi in mu stisne roko. Ponudi mu cigareto. Skupaj ju prižgeta in se začneta pomenkovati.

ZAPORNIK

Ti si Urbanc?

MAKS

Ja.

ZAPORNIK

Jaz sem bil zraven, ko so enega ustrelili. Jaz vem, kako je to.

MAKS

Kaj veš?

ZAPORNIK

Kako se takim rečem streže.

MAKS

Streže? Bejži no ...

ZAPORNIK

Kako se išče dokaze, kako se pridobiva ljudi ...

MAKS

Koga si ubil?

ZAPORNIK

Nikogar, poleg sem svetil in fasal pet let! Koga si pa ti?

MAKS

Jaz sem nedolžen.

ZAPORNIK

Tu vsi tako pravijo.

MAKS

Ja? Resnico govorim.

ZAPORNIK

Samo ena rešitev obstaja: piši pritožbe, piši in piši. Pomagal ti bom. V času hude krize smo in pravijo, da v takem času vsakemu državljanu ni predpisana doza nesreče. Me zastopiš?

Zapornik vstane kot blisk, že je na tleh in na rokah, njegove sklece pa primer človekove izjemne moči. Maks se mu prikrito nasmiha.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Priznanje napak ni vedno lahko. Tudi v sodstvu ne, čeprav mislim, da je priznanje napak praviloma lahko izraz moči, ne slabosti. Če lahko tako rečem ... Morda je imel Urbanc še enkrat srečo. Zadevo na vrhovnem sodišču je kot sodnica poročevalka dobila odlična pravnica, ki je prav tako kot sodnik na prvostopenjskem sodišču videla iste napake, ki so bile zagrešene. Napake je predstavila senatu vrhovnega sodišča in takrat se je senat odločil, da je treba zahtevi za obnovo postopka ugoditi in postopek na novo uvesti in zadevo znova razsoditi.

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: nekdanji zapornik Ivan Vuk.

ZAPORNIK

Družil sem se z zaprtim in iz dneva v dan poslušal o njegovi nedolžnosti. Bil je tako prepričljiv, da sem se odločil, da mu pomagam. Poznal sem kraje in ljudi, kjer je živel Urbanc. Postala sva prava kolega. V zaporu je dolgčas in je fajn, če se lahko s kom družiš in pogovarjaš. Čas prej mine. Jaz sem Maksa večkrat prepričeval, da bo oproščen. V njegovo nedolžnost sem bil prepričan tudi zaradi njegovih oči, ki so bile odkritosrčne kot nobene v arestu. Razlagal sem mu, kaj je meni pripovedoval moj advokat. Razložil mi je neko teorijo o krvni sledih in vzorcih: kriminalisti morajo upoštevati več reči pri preiskavi, ne samo velikost sledi, ampak tudi porazdelitev in obliko. Obliko krvnega madeža in število kapljic krvi na zemlji določa višina, s katere pricurlja kri. Če pade kaplja iz telesa, ki se premika, krvna sled pokaže smer gibanja in take reči mi je pravil. Jaz pa sem vse to povedal Urbancu.

Zatemnitev.

Maks pride v knjižnico zapora. Na mizo položi knjige s pravnega področja. lista in prebira poglavja iz njih. Iz hlačnega žepa zaporniške obleke potegne zvezčič, v katerega zapisuje stavke, ki jih namerava uporabiti pri svojem zagovoru. K njemu prideta zapornika.

ZAPORNIK

Maks, ne boš verjel, koga sem pripeljal?

MAKS

Koga?

ZAPORNIK 1

Jaz sem Mirko, vse vem o zločinu na Štembruhu.

MAKS

Kaj veš?

ZAPORNIK 1

Vse - ti pravim. Kmalu po zločinu sem od nekoga kupil puško, ki je skoraj taka kot tista, ki je ubila Janka Blažiča. Odrezana cev in ...

MAKS

Kaj ne poveš! Misliš, da je odrezana cev rešitev? Motiš se. Začeti bo treba drugje. V glavah preiskovalcev in policajev. Kjer ni pameti, ni poštenosti. Ti pa o odrezani cevi ...

ZAPORNIK 1

Resno ti pravim. Če me boš resno vzel, ti bom pomagal. Puška je resen dokaz ... Če bo treba podpisat kak papir, povej, jaz sem na razpolago. Ne pozabi tega! Tebe je pokopala lovska puška. Zapomni si to!

MAKS

Si bom zapomnil.

Zapornika odideta. Maks se približa oknu, ga odpre, skozi okno, zaščiteno z mrežo, vdrejo sončni žarki.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Vrhovno sodišče je presojalo zahtevo za varstvo zakonitosti zoper sklep o zavrženju zahteve za obnovo postopka v zadevi Urbanc. Zahteva za obnovo postopka se lahko vloži, če se navedejo nova dejstva ali novi dokazi itd., ki bi utegnili sami zase ali v zvezi z ostalimi povzročiti oprostitev obsojenca ali obsodbo po milejšem zakonu. Dokazi se morajo nanašati na odločilna dejstva, to je tista dejstva, ki pomenijo temelj krivdoreka. Sodišče sicer lahko zavrže zahtevo za obnovo postopka, vendar pa to takrat, ko dokazi očitno niso takšni, da bi se lahko na podlagi njih dovolila obnova. Poudarek je na očitno. To pomeni, da sodišče ne ocenjuje verodostojnosti predlaganih prič, ampak samo vrednost dokaza. V tej konkretni zadevi bi mogoče poudarila še to, da je

šlo za indično sodbo. To pomeni za sodbo, ki temelji na posrednih dokazih, ne pa na neposrednih dokazih. Seveda je pri takšnih sodbah možnost napake toliko večja. *Premolk.* Nekaj moram akceptirati: V zaporu je Urbanc po mnenju sodišča našel ključno pričo. Bo puška rešilna bilka? Ali bo treba počakati še na živo pričo?

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: bivši zapornik France Štravs.

ZAPORNIK

Čujte, v zaporu sem srečal tega nesrečneža, tega Maksa Urbanca. Tak bolj nizek ... Jaz sem o umoru marsikaj vedel, a sem bil tiho kot rit. Kmalu po umoru sem od Blažičevega posvojenca kupil puško, prav tako, s katero je bil umorjen Blažič. Urbancu sem nekaj napisal o tem in se tudi podpisal. Maks je bil neroden, moje pismo je poslal na policijo, ki je našla to puško in jo ... Ne vem, uničila ... To je vse, kar vem. Urbanc si je z zadnjimi fičniki priboril policijske zapisnike, v katerih so preiskovalci razlagali verzije njegovega zločina. Ko je zložil papirje po mizi, in ko je začel brati, sva oba osupnila. Policaji so navedli nekaj nemogočih predvidevanj. Zapomnil sem si nekaj verzij, ki bi lahko bile motiv za umor Janka Blažiča. Na prvo mesto so dali tako verzijo: storilca sta krivolovca, ki sta v mraku ali ponoči pomotoma ubila Blažiča in ga v strahu pred odgovornostjo prenesla na skrito mesto. Tej verziji je sledila naslednja: umor je posledica sovraštva iz vojne za Slovenijo. Možna je bila tudi takale verzija: umor je posledica zamenjave žrtve zaradi noči in slabe vidljivosti. V poštev pride tudi umor iz ljubosumja, umor zaradi morebitnih mejnih in drugih premoženjskih sporov. Sledila je verzija: umor zaradi lastništva oziroma dediščine, ker se je Blažič priženil k vdovi, ki je imela otroke iz prvega zakona. Pa še ena verzija: umor zaradi prikritja drugega kaznivega dejanja, ker bi bil pokojnik lahko odločilna priča. Huda stvar! Obstaja še ena: oba so uničili zato, da je nekdo prišel do njune zemlje, do lepih parcel. Čujte ... Kaj naj še rečem? Nič. Napačna sodba je

najslabši izid kriminalistične preiskave. Zaprli so nedolžnega človeka, krivca pustili na svobodi. Stoposto!

Zatemnitev.

Jedilnica zapora. Maks in zapornik sedita za mizo v zaporniški jedilnici. Maks mu pokaže zvezek.

Na zaslonu se izpišejo naslovi policije, tožilstva, sodišč, ministrstva, vlade, urad predsednika države - pač naslovi, kamor je poslal pritožbe.

Zatemnitev.

Zapornik s palcem pokaže na veliko fotografijo, ki visi na steni za njunima hrbtoma. Maks se ozre, jo pogleda in se nasmehne. Na fotografiji je predsednik države v družbi z zaporniki.

MAKS

Ti resno misliš?

ZAPORNIK

Resno. Ti ne?

MAKS

Da bi mu pisal?

ZAPORNIK

Jaz bi.

MAKS

Ja? Kaj naj napišem?

ZAPORNIK

Kaj? Dobro veš, kaj? Da si nedolžen, to je prvič, drugič, da ljubiš svojo domovino in, tretjič ...

MAKS

Mogoče je to zadnja možnost, zadnja instanca.

ZAPORNIK

Ja. Zadnja šansa.

MAKS

V kabinet?

ZAPORNIK

Kam si pa mislil? Na sekret?

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Ko se oziram nazaj ... Ja, zmeraj me je zanimalo, ali je mogoče, da se slovenskemu sodstvu ponovi Urbančeva zgodba? Vse je možno. Sodišča zatrjujejo: ne, tistih časov ni več, primer Urbanc ni mogoč. Kajti sodniki, tožilci, preiskovalci itd. so tako usposobljeni, da si takih napak ne morejo privoščiti. Ne vem ... Naj sodiščem verjamemo? Maksu se je iz dneva v dan bolj dozdevalo, da je odvečen, da je človek pozabe in zločina, da je njegov zločin njegova roka, njegova noga, njegova glava. Gnusen zločin je Urbancu prerasel vse njive, vsak travnik, vse gozdove, steze, potoke in celo nebo.

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz. Pod obrazom napis: nekdanji paznik Marijan Švalj.

PAZNIK

Urbanc se je veliko družil samo z enim zapornikom. Nekoč mu je ta predlagal, da glede na to, da nobena od pritožb, ki jih je doslej poslal, ni naletela na plodna tla, pritožbo pošlje še v vladni kabinet in direktno predsedniku države. To je tudi naredil, to dobro vem.

Zatemnitev.

Bolnišnica. Maks z otrokoma stoji ob bolniški postelji žene Ane. Sede k njej na posteljo in jo prime za roko. Ana jih pogleda. Deklica skloni glavo, fant se radovedno ozira naokrog. Potem vsi sklenejo roke v molitev in tiho molijo.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. V zaporu je Ana doživela kolaps, doma ji je opešalo srce. Umre. Maks ostane z otrokoma. Njuno otroštvo je uničeno. Še dolgo podoživljata materino bolečino. Zaradi staršev sta med vrstniki zaznamovana kot otroka morilcev. Hudo breme ne pade z njunih ramen. Hiša se spremeni v grob, iz katerega ni poti. Večna pot se spremeni v neskončno.

Zatemnitev.

Na zaslonu ženski obraz, pod obrazom napis: domačinka Marija Gazvoda.

DOMAČINKA

Ne morem več! Hvala bogu, ker se mi je ponudila priložnost. Sam božji sin vas je poslal. Jaz sem bila tista, ki sem prva vrgla kamen v Maksa. Jaz sem videla Maksa in Ano, ko sta šla mimo naše hiše, malo pred večerom, jaz ... Ko so policaji spraševali in zasliševali o zločinu, sem govorila neresnico, rekla sem jim, da se nič ne spomnim. Zdaj mi je žal, hudo mi je, vsa ta leta sem trpela, trpela ker sem nasedla in nesrečnega Maksa obtožila umora. Obžalujem, kar sem storila, prosim Maksa in dušo pokojne Ane, da mi oprostita. Policajem sem samo odgovarjala na vprašanja, na vsako vprašanje sem rekla ja, bala sem se, Maksa sploh nisem poznala. Ravno v službi sem bila, ko so me poklicali v kantino. Vse sem ji povedala, nič nisem zanikala. Ko so me vprašali, ali verjamem, da je Urbanc zločinec, sem gladko rekla ja ... Kako mi je žal ... Kako hudo mi je ... Trpela sem ... Saj sem se izpovedala, a to je premalo ... Z vami

bom šla k Maksu in se mu opravičila ... Jaz sem kriva, da je ... Bog mi naj odpusti ... Naj ljubi bog vsem odpusti, tudi sodnikom in ...

Zatemnitev.

Na zaslону ženski obraz, pod obrazom napis: domačinka Angela Jeza.

DOMAČINKA

Iz sosednje vasi sem doma. Ko se je zgodil zločin v Mali Moskvi, sem delala v tovarni perila. Poznala sem Ano, ženo od ... Kako naj rečem? Od morilca. Takrat nisem verjela. Pomagati pa tudi nisem mogla. Spomnim se, ko je prišel iz zapora; osebno sem ga povabila na sestanek Rdečega križa. Sedeli smo v sejni sobi. Ko je Maks prisedel, se je cela vrsta vstala in ... Naslednji dan se je iz Rdečega križa izpisalo devet članov in članic. Isto je bilo pri gasilcih. Na občnem zboru nihče ni želel sedeti poleg Maksa; moj mož mi je povedal, da je nekdo v gostilni proč zлил vino, ki ga je naročil Maks. Maks Urbanc. Si predstavljate ...

Zatemnitev.

Pročelja s tablami advokatov. Maks hodi od advokature do advokature. Hrum dežja. Vstane in ponovi pot: spet trka na vrata pisarn advokatov. Le pri enem se vrata odprejo.

MAKS

Jaz sem ...

ADVOKAT

Vem, kdo ste.

MAKS

Nimam sreče ...

ADVOKAT

Kaj bi radi?

MAKS

Od države zahtevam opravičilo in odškodnino.

ADVOKAT

Ne bo zastonj tole ...

MAKS

Sem računal na to.

ADVOKAT

Uspela bova. Verjamete?

MAKS

Polovica posla je opravljenega, gospod.

ADVOKAT

Kako to mislite?

MAKS

Kako mislim? Zunaj sem.

ADVOKAT

Vidim, ampak še vedno ne razumem, kaj mislite s tistim polovica posla ...

MAKS

Dobro veste, gospod. Sodišč nimamo zato, da štemplajo kazenske ovadbe ali obtožbe. Tu so zato, da presodijo, če je obtožba zoper posameznika dokazana.

ADVOKAT

Poslušajte, to ni rdeča nit najinega pogovora. Hočem vam povedati, da bodo stroški novega procesa enormni in moj ugled, gospod Maks ...

MAKS

Ja, ja, saj vem, niste ravno poceni.

ADVOKAT

Svoboda ni poceni. *Premolk.* Poslušajte me dobro, pozabil bom na svoje stroške in delal bom zastonj.

MAKS

Ja? Hvala.

ADVOKAT

Poslušajte! Nekaj zelo pomembnega sem odkril. Tisto orožje in streli in rane na truplu ... To bo usodno, boste videli. In našel sem žensko, ki bo na novo pojasnila nekatere okoliščine ...

MAKS

Katere?

ADVOKAT

V času zločina vas je videla na drugem kraju. Videla vas je, ko ste šli domov, pomahala vam je ...

MAKS

Ja? Pomahala? Vem, kdo je. Hvala, gospod.

ADVOKAT

Ni za kaj. Vse se je dobro končalo, Maks.

MAKS

Nič ni končano.

ADVOKAT

Poslušajte! Nič ne poveste, kako se počutite po vsem tem, kar ste preživeli? Stroka temu reče katarza, sprememba ...

MAKS

Kako se počutim? *Premolk.* Dokler je bil Blažič živ, sem bil normalen, po njegovi smrti se počutim pokvarjenega in neumnega. Mogoče se zato tako ženem.

ADVOKAT

Dajte no, Maks! Vi ste povsem normalen in dober človek.

MAKS

Ja? Dober? Slab? Saj ni razlike. Slabi so zato na svetu, da imajo dobri delo z njimi. Jaz pa - kaj pa vem - kriv nisem, zato vem, da bom opran krivde. Moral bi do konca, ne bom šel. Moral bi najti krivca, ne bom ga. Nekoga mora peči vest ... Hvala, gospod! *Odide z dvignjeno glavo.*

Zatemnitev.

Na zaslону ženski obraz, pod obrazom napis: diplomantka Zala Kolečnik.

DIPLOMANTKA

Sprašujete me, kako naj javnost, mediji pa to pomagajo sodišču dokazati posameznikovo nedolžnost? Na različne načine. Posredno bomo odgovorila na to vprašanje. Diplomsko nalogo sem napisala zato, da bi opozorila na sodno zmoto, ki se je zgodila v preiskavi zločina in izreki sodbe. V diplomski nalogi so zajete teoretične osnove preiskovanja umorov - o prvih ukrepih preiskovalcev, ko nekdo najde truplo, do končnih korakov, ki so potrebni, da se odkrije pravega storilca kaznivega dejanja. Da bi bila izvedba preiskave uspešna in učinkovita, je potreben dober organizacijski pristop preiskovalcev in nekatere spretnosti, veščine in znanja preiskovalcev, ki pripomorejo k uspešnemu zaključku primera. Pri vsakem od teh korakov, ki so nujni za uspešen zaključek preiskave, pa obstaja možnost napak. Nekatero izmed njih so v teoretičnem delu predstavljene, še toliko bolj pa se odražajo v empiričnem delu, kjer so se napake dogajale na primeru, ki se je zgodil v Sloveniji. S pomočjo sodnega spisa sem analizirala preiskavo, ki je potekala ob umoru v Štembruhu. Storjenih je bilo toliko napak, da je zaradi njih moral nedolžen človek preživeti osem let v zaporu - ločen od svoje žene in dveh majhnih otrok. To je pustilo tudi velik pečat v njegovem življenju, saj sta otroka odraščala brez očeta, poleg tega pa je bil za vse življenje zaznamovan kot morilec. Poleg grobega kršenja vseh mogočih kazenskih določil je črn madež postopka ta, da je moral Urbanc svojo nedolžnost vseskozi dokazovati sam. Prizadeval si je za obnovitev postopka tako, da je sam zbiral nove dokaze in iskal nove podatke, ki bi sodišče prepričali, da ni storilec kaznivega dejanja umora, za katerega je bil obsojen. Prvo zahtevo je vložil junija 1993, a je bila zavržena. Zahtevo je pozneje zavrglo tudi Višje sodišče, jeseni 2003 je Vrhovno sodišče končno odločilo, da je zahteva o varstvu zakonitosti utemeljena. Moja analiza preiskave je pokazala, da se preiskave ne sme zaključiti za vsako ceno. To se je zgodilo pred desetletjem. Danes tovrstnih napak sistem ne dopušča več.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: advokat France Vogelnik.

ADVOKAT

Kaj pravite? Da tovrstnih napak pravosodni sistem ne dopušča? Ja, kje pa živite? Prav zdaj imam spet en tak primer. Človek sedi, trdnih dokazov za zločin pa ni ... Ja, živo se spominjam prvega srečanja z Maksom. Takoj sva se ujela, in kot bi mignil sem na Vrhovno sodišče vložil zahtevo za varstvo zakonitosti oziroma za razveljavitev že pravnomočne obsodilne sodbe in vrhovno sodišče je kmalu odločilo, da se mora pravnomočna sodba Višjega sodišča o Urbančevi krivdi razveljaviti in se vrniti na prvostopenjsko sodišče v ponovno odločanje.

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: upokojeni vrhovni sodnik dr. Miroslav Dermota.

SODNIK

V sodbi, ki me je hudo pretresla, je bilo med drugim zapisano, da bi moralo sodišče, ki je Urbanca obsodilo, upoštevati dokaze o tem, da ni imel motiva za umor. Sodišče je na drugi stopnji, potem ko je Vrhovno sodišče razveljavilo oprostilno sodbo, nezakonito zavrnilo obravnavo dokazov: v bližini trupla so našli črn jopič, a nikoli ni ugotavljalo, čigav je; našli so okrvavljeni cekar, niso pa preverili čigava kri je na njem, etc.; sodišče je zavrnilo zaslišanje pomembnih prič, ki bi lahko dokazale alibi zakoncev Urbanc, in podobno. Groza me spreleti, ko pomislim, da smo v Urbancu zlomili vse, tudi željo po večnosti resnice ... Glejte, v mladosti nisem mogel presoditi, kaj je bilo prej: večnost ali trenutek? Zdaj vem: dokler večnost ni vzpostavljena, trenutka ni. Če se navežem na primer Maksa Urbanca: večnost je on, trenutek zločin. Na srečo se je po mnogih letih vse zasukalo. Maksa Urbanca so razglasili za nedolžnega. Nekaj groznega in nedopustnega se je zgodilo: za nedolžnega ga je razglasilo sodišče, ki ga je pred tem obsodilo na osem oziroma

deset let zapora; ja, isto sodišče na prvi stopnji in isto Vrhovno sodišče. Kaj naj rečem? Kot sodnika me je sram in ... Glejte, tudi to je življenje.

Zatemnitev.

PRIPOVEDOVALEC

V poltemi stoji pri mikrofону. Maksa Urbanca so oprostili. Sodnik je v imenu ljudstva izrekel naslednjo sodbo: glede na vse izvedene dokaze, priče in listine, ni več dvoma: obtoženima Maksu Urbancu in njegovi ženi Ani, žal že pokojni, ni dokazana storitev kaznivega dejanja umora Janka Blažiča. Storilec zločina ostaja na prostosti. A ni vse to sramota za nas, za našo državo in sodstvo. Lahko Urbanc odpusti vpletenim? Lahko odpusti zločincu, ki ga organi pregona ne bodo nikoli izsledili? Lahko odpusti meni, ki sem takrat stisnil rep med noge ... Premolk. Zakaj se z Urbancem sploh ukvarjam? En sam razlog je: zato ker je proces razkril slabosti sodstva in oblasti. Pravijo, da se kaj takega ne sme ponoviti. Kako da ne! Prepričan sem, da se pravkar na kakem sodišču dogaja novi Urbanc. To trdim zato, ker sem vsak dan na sodišču in ker zastopam tajkune vseh vrst. Kako vlogo imajo barabe v moji odvetniški zavesti? Take kot Urbanc že ne. Pa kaj potem, boste rekli, pusti jih pri miru ... Premolk. Če sem čisto odkrit, jih ne morem. Eden od mojih pravniških kolegov pravi, Slovenija ne velja za barbarsko državo, kjer bi se šli brutalnosti. In prav zaradi tega je možno, da brez občutka krivde zastopam tajkune in ne Urbance. Moja vloga se lahko tukaj konča. Nisem govoril zato, da bi se posul s pepelom, ampak zato, da osvetlim podobo človeka, ki ni obupal nad sabo, kot sem jaz. Veste ... Ne vem, kaj bi rekel na koncu? Nimate pojma, kako bi rad s prstom pokazal na človeka, ki je streljal na Janka Blažiča. Po drugi strani pa ... Ne vem ... Premolk. Pravijo ... Bolje je, če so krivi na prostosti, kot nedolžni zaprti.

Zatemnitev.

Na zaslону moški obraz, pod obrazom napis: advokat France Vogeljik.

ADVOKAT

Ja, država vselej težko izplača odškodnino za pravosodne napake. V Urbančevem primeru je obdolženec po krivem preživel osem let v zaporu, ženo so s sodbo uničili, hčerka in sin pa sta bila ožigosana kot otroka zločincev. Tega se ne sme pozabiti. Zato sem terjal od države odškodnino še za oba otroka. Vsakega med nami zanima, koliko je vredna sodna zmota? Veliko. Začne se pri tri sto tisočakah, konča pa pri dveh, treh milijonih. Ja, najbolj žalostno je, da se začne komaj pri tri sto tisočakah. Malo? Maks Urbanc je v osmih letih izgubil vse: ženo, ugled, družinsko življenje, prijatelje, delo, izgubil je vero vase. Pa - saj ste ga sami videli! Ko ga jaz vidim, pomislim na ponižanje, ne njegovo, na ponižanje umorjenega, ki so mu določili morilca, ki to ni.

Zatemnitev

Na zaslону ženski obraz, pod obrazom napis: novinarka Kristina Močnik.

NOVINARKA

To je zgodba, ki si jo lahko sam želi vsak novinar, ki se tega hoče lotiti z vso resnostjo. To je zgodba o ljudeh iz Male Moskve, ki si niso mogli privoščiti novinarske konference, kot si jo lahko zdaj vsak tajkun. In kot je zdaj moderno, da tajkun ovrže vse sume zoper sebe in potem zagrozi s tožbami. Urbančevi se v novi državi enostavno niso znašli. Svetla točka v tej zadevi je samo sodnik s prve stopnje, ki jim je ves čas stal ob strani in bil za to tudi šikaniran. On je podrobno opisal ta problem. Rekel mi je: »Vem, da se bo nekoč končal. Ampak za kakšno ceno?« *Premolk.* Mediji so pritiskali na tožilce. Moram reči, da velja rek: vrana vrani ne izključe oči. A ni res? Jaz osebno gledam na to stvar kot eno veliko blamažo za sodstvo in policijo. *Premolk.* V zvezi s storilcem oziroma osumljencem tega dejanja se veliko govori in nobena skrivnost ni, da ljudje iz Male Moskve omenjajo ime človeka, ki naj bi to naredil. V svojih pritožbah ga je Maks Urbanc navajal z imenom in priimkom. Meni je

eden od kriminalistov - vrhunskih, bi rekla - povedal, da nima smisla obnavljati preiskave in vanjo vleči tega človeka. Takrat namreč ni bil med osumljenci in ... *Premolk*. Sami veste, kako se takim rečem streže ... Vrana vrani ... Kdo bi zdaj to priznal? Izguba časa? Še vedno mislim, da ni, kajti: ime osumljenca bi hitro odkrili, preiskovalci so v potoku našli jakno in ugotovili, da je last ...

Zatemnitev.

Na zaslonu napis Štembruh, september 2001. Napis se prelije v obraze, ki so govorili o primeru Maksa Urbanca. Izmenjujejo se z vedno večjo hitrostjo, in ko so neprepoznavni, sledi zatemnitev zaslona.

PRIPOVEDOVALEC

*V poltemi stoji pri mikrofону. Ker je zločinec na prostosti, v Maksu Urbanču tli ogenj hude zamere, še zmeraj ga boli krivica, ki se mu je zgodila. Osebnost se mu je opravičil le minister za pravosodje z besedami: Urbanc je žrtev hude sodne zmote, do katere prihaja tudi v sodobnih pravosodnih sistemih. *Premolk*. Odgovorni v pravosodju se niso javno odzvali, ne komentirajo ministrovih besed. Urbanc očitno ni vreden njihovega opravičila. Mislite, da sem mu jaz izrekel sočutje? Opravičilo? Dajte no, isti sem kot drugi. V meni nikoli ni zraslo čustvo vživljanja v situacijo drugega. Zato nikoli nisem prestopil meje, ki jo je prestopil Maks Urbanc. Kapa dol ... *Premolk*. Moj pravniški kolega pravi, da veljamo za državo s slabo delujočim pravnim sistemom. Ravno zato, brez občutka krivde zastopam novodobne tajkune in ne take, kot je Maks Urbanc. *Premolk*. Ne vem, kaj naj še rečem? Ja, hvala, ker sem lahko to povedal.*

Pripovedovalec v poltemi stopi k predvajalniku. Iz notranjega žepa suknjiča vzame CD, ga vstavi in vključi. Na zaslonu se odviije film. Na filmu pa tole: tik ob gozdu hodijo Komandir, Tožilec in Politik v lovskih oblekah. Z naperjenimi puškami vstopijo v gozd in prežijo na divjad. Politik opazi premik med listjem, se zdrzne, dvigne puško in ustrelji.

Slika na zaslonu se močno strese. Kot da je snemalcu kamera padla na tla. Ko roki sežeta po njej, je za hip videti del pokrivala in del obraza, ki ga ni mogoče prepoznati. Kamera se dvigne: ujame človeka s hrbta, ta se obrne, spet je slišati strel, človek se zgrudi v travo.

KOMANDIR

Kaj je bilo?

POLITIK

Neki satan se je premaknil.

TOŽILEC

Kaj praviš?

POLITIK

Nekaj se je premaknilo. Nisem ziher, kaj.

KOMANDIR

Streljaš in ne veš, kaj? Smo na pohodu al krivolovu?

POLITIK

Zakaj si pa ti streljal? Čisto zelen ksiht imaš!

KOMANDIR

Zelen? Ne me jebat!

Na zaslonu razločno vidimo Politika. Hiti proti grmovju. Dvojica mu sledi. Najdejo ustreljenega. Vidimo Blažičev obraz in telo; ob gumijastih škornjih ležita cekar in steklenica.

POLITIK

Pizda!

TOŽILEC

Ustrelil si človeka! Diha?

KOMANDIR

Ta ne bo nikoli več dihal!

TOŽILEC

Mater, kam si gledal?

POLITIK

Megla je, mislil sem, da se prašič premika!

TOŽILEC

Kaka megla, jebemti, ti jo imaš v glavi!

POLITIK

Kaj pa je to, če ni megla?

TOŽILEC

Špegle daj dol!

POLITIK

Nisem ga hotel!

TOŽILEC

Hotel, hotel! To je uboj! Mater!

KOMANDIR

Počasi, počasi, pobje, premisliti moramo vse skupaj ... Prvič, nismo bili na lovu, drugič, zabrisati moramo sledi, tretjič, ...

POLITIK

Šus je dobil točno v srce.

KOMANDIR

Po nesreč si ga. Mislil si ...

TOŽILEC

Mislil, mislil ... Najbolš, da pokličemo policijo.

KOMANDIR

Naj sebe pokličem - al kaj?

POLITIK

To ni dobro zame!

TOŽILEC

Za mene pa je, misliš?

POLITIK

Tiho bodita! Naredili bomo, kot bom jaz rekel, tako bo najboljše za vse.

TOŽILEC

Da slišim? Me res zanima?

POLITIK

Umor bomo naprtili ...

TOŽILEC

Komu? Mater, ne serji ga!

POLITIK

Kaj jaz vem, komu ... Nekomu pač ... Že vem, komu, že vem ... Kaj tak buljita ... Dobro vesta, da imam sovražnikov kot listja in trave! Truplo zvlečemo iz grmovja, potem ga fliknemo v tolmun, tam ga ne bo nihče iskal. Žrtev se bo spremenila v plen, mi trije v skrivališče tega plena.

TOŽILEC

Ti si čisto nor! Tako ja ne gre!

KOMANDIR

Sem vama rekel, ni čas za jago, vidva pa, gremo, gremo ...

POLITIK

Bodi tiho, kaj pa ti veš o jagi!

TOŽILEC

Kaj pa, če nas kdo vidi?

POLITIK

Kdo? Divji prašič? Ne mi zdaj jokati, rajši mi pomagaj! Dvigniva ga, jaz ga bom nesel, ti pa cekar poberi ...

Slika se močno strese. Sledi zatemnitev zaslona. Premolk. Osvetlitev.

POSVOJENEC

Stoji pred mikrofonom s kapo na glavi. Stopi korak naprej, se skloni k mikrofону in potrka po njem. Vsak plača svoj račun. Sname kapo. Vas zanima, kdo je to posnel? Prikimava. Trikrat lahko ugibate. Se nasmehne. Lahko noč! In miren spanec. Odide z odločnim korakom.

Zatemnitev. Muzika. The Whistleblowers, Laibach.

Na zaslonu moški obraz, pod obrazom napis: po krivem obsojeni Maks Urbanc

MAKS

Če sem doživel zadoščenje? Ne! Nikoli ga ne bom! Prej bom umrl.